

RECENSIONES

Jordi Ginebra, **Llengua i política en el pensament d'Antoni Rovira i Virgili**. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006, col·l. Biblioteca Serra d'Or, 478 pàg. ISBN 978-84-8415-771-7

Gerardo Pisarello*

Periodista, activista polític, historiador, teòric del nacionalisme i del federalisme, Antoni Rovira i Virgili (1882-1949) és, a més, un dels millors prosistes catalans del segle xx. No és estrany, per tant, que bona part dels seus projectes polítics hagin estat vinculats a l'estudi, la difusió i la normalització de la llengua catalana. Aquí rau, precisament, l'objectiu d'aquest estudi de Jordi Ginebra: descriure i analitzar la relació entre llengua i política en el pensament d'un dels principals referents del catalanisme progressista.

Jordi Ginebra, filòleg de formació i professor, casualment, a la Universitat Rovira i Virgili, ja havia dedicat un seguit d'articles al paper de l'escriptor tarragoní com a gramàtic i lexicògraf. També havia plantejat alguns paral·lelismes interessants entre les seves idees i les d'autors com Gabriel Alomar o Pompeu Fabra. Aquest estudi, promogut per la Diputació de Tarragona, té tanmateix un abast més ampli i minucios. Es tracta d'una obra rigorosament documentada, que parteix dels estudis i punts de vista de reputats especialistes en la matèria —des de Domènec Guansé a Jaume Sobrequés o Xavier Ferré i Trill—, així com de les pròpies idees de Rovira i Virgili aparegudes en publicacions com *La Publicitat* o *La Nau*.

El resultat és un llibre sucós i sòlidament estructurat a l'entorn de la història social de la llengua i de la filologia catalana. A efectes expositius, el text està dividit en dues parts. A la primera, i sota l'epígraf «La llengua per dins», s'aborda el treball de Rovira i Virgili relatiu a la gramàtica, l'ortografia, el lèxic

* Gerardo Pisarello, professor titular de dret constitucional de la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona.

i la normativa de la llengua, és a dir, al que es podria anomenar *la lingüística interna*. A la segona part, «La llengua per fora», s'estudien les reflexions i actuacions de Rovira i Virgili referents a la funció social i política de la llengua; allò que es podria considerar *la lingüística externa* o *sociologia del llenguatge*.

Aquesta divisió, com el mateix autor s'encarrega d'aclarir, és més metodològica que no pas teòrica. La dedicació de Rovira i Virgili a la filologia, en efecte, no respon a una simple inquietud erudita; obeeix a una convicció més profunda: aquella segons la qual un idioma no estandarditzat i que no arriba a ser una eina pràctica i multifuncional és incapaç d'assolir la seva funció política i social. Com recorda Ginebra, evocant unes paraules de Domènec Guansé, la cura estilística de Rovira i Virgili es basava, justament, en la idea que si la llengua era un signe de la identitat nacional calia «fer-la brillar amb esplendor per tenir un argument més i ben implícit de comprovar i demostrar la seva fonamental convicció».

A partir d'aquí, la primera part del llibre procura mostrar com la forta adhesió —amb algunes discrepàncies menors— de Rovira i Virgili a la codificació lingüística de Pompeu Fabra estava lligada a la voluntat de construir una llengua literària per a tot el domini lingüístic. Una llengua que, en superar les limitacions dels dialectalismes naturalistes, pogués convertir-se en un instrument de ciència, de pensament i de comunicació, és a dir, en una llengua nacional. Per això, constata Ginebra, tot i les originals aportacions dels estudis sobre gramàtica de Rovira, no hi ha res més allunyat del seu treball que la posició del normativista de gabinet que només elucubra a partir de supòsits teòrics plantejats per altres gramàtics. La seva vocació de periodista i divulgador no li hauria permès separar els aspectes normatius de la llengua dels conflictes pràctics que el seu ús podia plantejar en la vida quotidiana.

Si la primera part del llibre s'ocupa de Rovira i Virgili com a pensador original en àmbits com el de l'ortografia, la morfologia o la sintaxi, la segona part intenta mostrar el vincle entre aquesta reivindicació de la plenitud funcional de la llengua catalana i el republicanisme catalanista i federalista de Rovira. Amb el propòsit de contextualitzar les arrels d'aquesta opció política, Ginebra ofereix un vast panorama històric del combat de l'autor tarragoní a favor de la llengua catalana. Aquest panorama comprèn des dels primers articles com a redactor d'*El Poble Català*, durant els anys previs a la creació de la Mancomunitat Catalana, fins als esforços per garantir la supervivència de la llengua durant l'exili, en acabar la Guerra Civil. Entremig, s'analitza la posició i l'actuació de Rovira i Virgili en moments d'especial rellevància com ara la dictadura

de Primo de Rivera, el període republicà o la fase d'aprovació de l'Estatut de Núria, de l'Estatut d'autonomia de 1932 i, més tard, de l'Estatut interior.

Ginebra aprofita aquestes pàgines per mostrar les enormes dificultats que la llengua catalana, i les pròpies idees de Rovira i Virgili, van haver d'afrontar per obrir-se pas en el turbulent context d'inici del segle xx. Després d'anys de pressió homogeneïtzadora, la consciència lingüística dels catalans era feble. El cop d'estat de Primo de Rivera havia estat també, entre altres coses, un cop d'estat contra Catalunya i contra la progressió social i política de la llengua catalana. Fins i tot durant els anys de la República el català només va obtenir una simple cooficialitat asimètrica, mentre que, a Bèlgica, la llengua dels flamencs ja havia obtingut l'oficialitat exclusiva al seu territori.

Com bé suggereix Ginebra, aquestes dificultats no serien exclusives d'aquest període històric. Per això, moltes de les reflexions de Rovira sobre monolingüisme i bilingüisme, sobre la qüestió de l'oficialitat lingüística, sobre la necessitat o no d'una llengua de "cohesió" estatal i sobre altres temes apareixen com a qüestions de plena actualitat.

Arribats a aquest punt, en resta un altre per analitzar: la justificació amb la qual Rovira propugna les seves idees en l'àmbit de la sociolingüística. Dit en altres paraules: el que hi ha "sota" la defensa de la llengua des d'una perspectiva normativa. Amb aquesta qüestió, Ginebra tanca el seu meticolós raonament. El que li interessa mostrar és com la defensa de l'oficialitat i de l'extensió de l'ús del català no apareix en Rovira vinculada a una ideologia nacionalista burgesa. Ans al contrari, parteix d'un liberalisme progressista i d'esquerres pel qual l'idioma està estretament lligat a una idea de la democràcia i de la identitat nacional que integra tant les classes mitjanes com les classes treballadores.

En desvincular-se del nacionalisme naturalista i de l'essencialisme ahistòric —sosté Ginebra—, el discurs de Rovira i Virgili va donar prioritat a l'adhesió conscient i voluntària de l'individu i dels grups socials al projecte de catalanització lingüística. Entre altres coses, aquesta aproximació el va portar a acceptar l'escolarització en la llengua pròpia de les minories, que a la seva època incloïa l'establiment de centres docents en castellà per als castellanoparlants. Aquesta primàcia moral i jurídica donada a l'individu apropiaria Rovira a les versions més (políticament) liberals del catalanisme, allunyant-lo de concepcions nacionalistes de caire etnicista.

Polemitzant, tanmateix, amb autors com Albert Branchadell (*La hipòtesi de la*

independència, 2001), entre d'altres, Ginebra afirma que liberalisme politico-cultural i nacionalisme no tenen per què considerar-se visions excloents de la vida en comunitat. Ans al contrari, de la mateixa manera que és possible identificar l'existència històrica d'un nacionalisme tradicionalista i conservador també es podria trobar un nacionalisme capaç de complementar la defensa de la pròpia identitat lingüística o cultural amb la idea de ciutadania i amb principis com el de respecte per les minories. L'original aportació lingüística i política de Rovira i Virgili, precisament, en seria una prova concloent.

Aquesta ressenya no és el lloc per debatre la conclusió de Ginebra. Tampoc no ho és per discutir de manera abstracta si el liberalisme progressista de Rovira es troba més a prop del nacionalisme que d'un catalanisme capaç d'inserir el reconeixement de la realitat nacional dins d'un esquema de caire federal. Després de tot, es tracta d'una qüestió que, com queda provat en aquest excel·lent treball, no afecta el fons d'un ideari —el de Rovira— construït a partir no tant de doctrinarismes apriorístics com de l'atenta observació de la realitat política.

Elvira Riera Gil, **Ètica política i diversitat lingüística. Per una política lingüística responsable**. Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya, 2008, col·l. Papers de Recerca, 11, 168 pàg. ISBN: 978-84-393-7716-0

Jordi Argelaguet*

Fruit d'una memòria de grau feta en el marc d'un mestratge organitzat per l'Escola d'Administració Pública de Catalunya, Elvira Riera n'expandeix els continguts i ens presenta aquesta publicació, en la qual reflexiona sobre les bases que, des de la filosofia política, poden servir per legitimar una determinada política lingüística, en aquest cas, la que pretén fer l'actual Govern de la Generalitat de Catalunya, presidit pel M. H. senyor José Montilla.

Riera és un bon exemple d'aquelles persones que, estant implicades en el procés de la posada en pràctica d'una determinada política pública, fan un esforç més que lloable per reflexionar sobre allò que és la seva activitat professional. D'una manera prou rigorosa, aquestes persones s'interroguen sobre la seva activitat i les seves conseqüències. Encara que només fos per això, aquest llibre

* Jordi Argelaguet, professor titular de ciència política de la Universitat Autònoma de Barcelona.